

UDC 027.1(497.6Gradačac)

PRIVATNA BIBLIOTEKA GRADAČAČKE PORODICE MUFTIĆ I NJEN UTEMELJITELJ GRADAČAČKI MUFTIJA HADŽI HAFIZ AHMED EF. MULAIBRAHIMOVIĆ (SVIRAC)

PRIVATE LIBRARY OF GRADACAC MUFTIC FAMILY AND ITS FOUNDER MUFTI OF GRADACAC HAJJEE HAFIZ AHMED EF. MULAIBRAHIMOVIC (SVIRAC)

Mr. sci. Nusret KUJRAKOVIĆ

Gradačac, BiH

miz.gradacac@bih.net.ba

Sažetak

Nakon Karlovačkog mira 1699. godine, Gradačac je u narednim stoljećima doživio politički, ekonomski, kulturni i vjerski preporod i napredak. Begovska porodica Gradašćević odigrala je najznačajniju ulogu na političkom, ekonomskom i kulturnom polju, a vjerski obrazovana porodica Muftić u vjersko-prosvjetnom životu gradačačkih muslimana i okoline. Na području Gradačca bilo je više privatnih / porodičnih i javnih biblioteka. Bile su poznate biblioteke Murat-kapetana i hadži Bećir-bega Gradašćevića, Mulaibrahimovića-Muftića, a u novijem razdoblju porodica Imamović, Hodžić, Muhameda-Bege Gradašćevića i dr. Osim porodičnih, postojale su i dvije biblioteke javnog karaktera: školska biblioteka Svirac medrese i javna biblioteka Fadil-paše Šerifović. Privatna biblioteka Mulaibrahimovića-Muftića, poput drugih, odigrala je veliku ulogu u kulturnom i vjersko-prosvjetnom životu gradačačkih muslimana i šire okoline. Integralno je postojala kao zasebna porodična biblioteka oko 110 godina, od 1834. do 1944. godine. Njezin osnivač i utemeljitelj bio je čuveni hadži hafiz Ahmed ef. Mulaibrahimović (Svirac), nekadašnji gradačački muftija, muderris, pisac i imam. Najvažniji unikatni ove biblioteke, koji su zagubljeni, bili su originalni radovi gradačačkog muftije: Putopis na hadž i Komentar Kur'ana. Kulturnu i historijsku vrijednost imali su rukopisi i dokumenti. Poslije Drugog svjetskog rata njezin knjižni fond prešao je, na razne načine, u fondove orijentalnih zbirki drugih biblioteka i ustanova u Bosni i Hercegovini.

*Ključne riječi**muftija hadži hafiz Ahmed ef. Mulaibrahimović (Svirac), biblioteka, knjige, dokumenti, rukopisi, Gradačac***Abstract**

After Karlovac Peace Agreement 1699., in the coming centuries Gradacac experienced political, economic, cultural and religious revival and progress. Gradascevic' bey family played a most significant role in the political, economic and cultural fields, and Muftic family, the religious very educated ones, played the same role in religious and educational life of Gradacac Muslims and neighboring towns. In the area of Gradacac town there were more private/family and public libraries. There were some very famous libraries as the library of Murat-captain and Hajjee Becir-bey Gradascevic, then Mulaibrahimovic-Muftic, and recently the library of Imamovic, Hodzic, Muhamed-bey Gradascevic family etc. Besides family libraries, there were two public libraries: school library of Svirac Madrasa (secondary islamic religious school) and Fadil-pasha Sherifovic. Private library of Mulaibrahimovic-Muftic family, like others, played a large role in the cultural, religious and educational life gradačačkih Muslims and the wider surrounding region. As integrated and a separate family library this library existed approximately 110 years, from 1834. up 1944. Its establisher and the founder was the famous Hajjee hafiz Ahmed ef Mulaibrahimovic (Svirac), former Mufti of Gradacac town, muderris (school teacher), writer, and imam (islamic leader). The most important works of this library which have unique values, unfortunately, are lost. That were original works Mufti of Gradacac: travelogue on Hajj and Commentary of Holly Qur'an. The library manuscripts and documents had cultural and historical value. After the Second World War the library stopped being existed, and its books, manuscripts and documents, in many ways, became a part of oriental collections of other libraries and institutions in Bosnia and Herzegovina.

*Keywords**Mufti Hajjee hafiz Ahmed ef. Mulaibrahimović (Svirac), a library, books, documents, manuscripts, Gradacac*

1. Uvod

Početak 18. stoljeća (poslije Karlovačkog mira iz 1699. godine) Gradačac postaje važno strateško mjesto na granici između Osmanske carevine i Austro-Ugarske monarhije i u narednim stoljećima započinje njegov ubrzani vojni, privredni, politički, kulturno-prosvjetni i vjerski razvitak.¹

U razdoblju od 18. do prve polovine 20. stoljeća na području Gradačca izgrađene su brojne džamije i mektebi, dvije medrese i jedna javna biblioteka, osnovna i srednja škola. Postojale su medresanske biblioteke i brojne privatne / porodične biblioteke, kao npr. Murat-kapetana, hadži Bećir-bega, Mulaibrahimovića-Muftića, Imamovića, Hodžića, itd. To je omogućilo razvoj pismenosti, prosvjećivanje i obrazovanje stanovništva, i kulturni napredak.²

Predmet našeg interesovanja jeste privatna / porodična biblioteka poznate gradačacke ulemanske porodice Mulaibrahimović-Muftić. Rasvijetlit ćemo činjenice o njezinom nastanku, knjižnom fondu i historijskoj sudbini.

Za razumijevanje izbora teme ovog rada važno je naglasiti da je najveći utjecaj na sveukupni razvoj i napredak Gradačca u 18. i prvoj polovini 19. stoljeća imala poznata begovska porodica Gradašćević, a najsnažniji utjecaj na vjersko-prosvjetni razvoj Gradačca u razdoblju od prve polovine 19. do druge polovine 20. stoljeća imala je ulemanska porodica Mulaibrahimović-Muftić.³

Ova porodica iznjedrila je imame, medresanske muderrise i jednog muftiju, pisca i komentatora Kur'ana. Oni su bili nositelji i rasadnici prosvjete i kulture u tom periodu. To je dovoljna društvena opravdanost i znanstvena relevantnost obrade ove teme.

2. Nastanak i historijska sudbina biblioteke

Utemeljitelj biblioteke porodice Muftić je hadži hafiz Ahmed ef. Mulaibrahimović, zvani Svirac, pisac,⁴ muderris i jedini gradačacki muftija. On je i rodonačelnik ove porodice, čiji su potomci, namjesto izvornog prezimena Mulaibrahimović, vjerovatno zbog toga što im je otac bio muftija, prisvojili prezime Muftić. Hadži hafiz Ahmed ef., kako ističe Ahmed Dževdet-paša 1864. godine, ubrajan je u „erkjani ejalet Bosne“, zajedno sa sarajevskim, travničkim i mostarskim muftijom.⁵

To su bili najutjecajniji ljudi, koje je poštovalo cijelo stanovništvo BiH. Kao učenik medrese, a kasnije kao imam, hatib, medresanski muderris i gradačacki muftija, hadži hafiz Ahmed ef. Mulaibrahimović (Svirac) nabavljao je knjige iz oblasti islamistike, lingvistike, filozofije, historije, tesavvufa i općih znanosti. Nastanak ove biblioteke mogao bi se, uvjetno, vezivati za 1834. godinu, a na temelju pretpostavke da je njezin utemeljitelj rođen oko 1800. godine. U svojoj 34. godini života, on je obavljao značajne vjerske dužnosti i stekao je visoko obrazovanje, te je zasigurno posjedovao solidnu vlastitu biblioteku, bez koje bi mu bilo teško stručno i kvalitetno obavljati visoke vjerske dužnosti. Tokom svog života, koji je bio ispunjen susretima i kontaktima sa najučenijim ljudima tog vremena, a i putovanjima (obavio je i hadž i napisao putopis na turskom jeziku), on je stalno nabavljao knjige ili ih je dobivao kao poklone od svojih prijatelja i poznanika. Njegova visoka pozicija u hijerarhiji tadašnje Islamske zajednice, njegova erudicija i poznavanje stranih jezika, velika ljubav prema znanju i knjigama temeljne su pretpostavke za zaključak da je hadži hafiz Ahmed ef. Mulaibrahimović (Svirac) nabavio najveći broj knjiga za ovu biblioteku i da se s punim pravom može kazati da je on njezin utemeljitelj.

U kasnijem periodu, njegovi sinovi Ahmed Hilmi i Muhammed Muftić, kojima je hadži hafiz Ahmed ef. ostavio u nasljedstvo

1 Više o historiji Gradačca vidi u: Muhamed Hadžijahić - Teufik Imamović, Gradačac i okolina, Nacrt za monografiju, Gradačac, 1960; Esad Sarajlić, Gradačac sa okolinom u prošlosti, Gradačac, 2008. i Gradačac od 1945. do 1991., Gradačac, 2003; Esad Tihić, Gradačac od 1941. do 1945., Gradačac, 2008; Mahmut Traljić, Iz vjerskog i vjersko-prosvjetnog života Muslimana u Gradačcu, Gradačac, 1974; Dr. Husnija Kamberović, Husein-kapetan Gradašćević (1802-1834), biografija, Gradačac, 2002.

2 Općenito o bibliotekama na području Gradačca bez navođenja naslova knjiga i rukopisa, ali sa kraćim osvrtom na 3-4 knjige vidi u: Adem Hadžić, Rukopisne zbirke i biblioteke na području Gradačca, Anali Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu, knj. 17-18, Sarajevo, 1999, str. 169-175.

3 Detaljnije o ovoj ulemanskoj (učenoj, intelektualnoj) porodici vidi u: Ahmd Mehmedović, Alimske porodice: Mulaibrahimović-Muftić (Svirac), Novi Muallim, časopis za odgoj i obrazovanje, god. VIII, br. 31, Sarajevo, 29. septembar 2007., str. 88-93.

4 Uvršten je u red pisaca i stvaralaca na orijentalnim jezicima. Vidi u: Mehmed Handžić, Književni rad bosansko-hercegovačkih muslimana, Sarajevo, 1933, str. 51-52 i dr. Hazim Šabanović, Književnost muslimana BiH na orijentalnim jezicima, Sarajevo, 1973, str. 589.

5 Mahmut Traljić, nav. dj., str. 14-15; Hamdija Kreševljaković, Dževdet-pašina pisma o Bosni iz 1864. godine, Novi behar, 15. maj 1932, br. 21 i 22, str. 289.

svoju biblioteku, također su dali svoj doprinos u obogaćivanju knjižnog fonda ove porodične biblioteke, koji se stalno mijenjao. O tome da je ova biblioteka zaista postojala potvrđuje nam vakufnama od 15. zil-hidždže 1283 / 1866-67., kojom je hadži hafiz Ahmed ef. poklonio svoje knjige za potrebe gradačacke Svirac medrese u kojoj je radio kao muderris. Knjige su taksativno nabrojane po naslovima i autorima.

Nažalost, ova vakufnama nije sačuvana, kao i drugi relevantni porodični historijski dokumenti na osnovu kojih bi se moglo nešto više kazati o broju i nazivima knjiga, o štampanim knjigama i rukopisima.

Nakon smrti hadži hafiz Ahmed ef. 1883. godine, porodičnu biblioteku naslijedio je njegov najstariji sin hafiz Ahmed Hilmi ef. Muftić. Također, on je preuzeo imamsku i mudersku dužnost. Hafiz Ahmed Hilmi ef. je, poput svog oca, kupovinom ili poklonima umnožio broj knjiga, ali nedostaje izvornih dokumenata za procjenu broja ili historijske vrijednosti pojedinih knjiga i rukopisa. Kada je 1934. godine umro hafiz Ahmed Hilmi, porodičnu biblioteku naslijedio je Muhammed Muftić, muderris i imam, a nakon njegove smrti 1944. godine najveći dio biblioteke našao se kod njegovog potomka Asima Muftića.

Smrt Muhammeda Muftića može se uzeti i kao kraj integralnog postojanja ove privatne / porodične biblioteke Muftića. U periodu svog postojanja 1834-1944. godine (110 godina), ova biblioteka odigrala je veliku ulogu u prosvjećivanju i obrazovanju muslimana gradačackog područja, posebno učenika medresa, muderrisa, imama, hatiba i muallima. Potomci ulemanske porodice Muftić, unuci i praunuci, nisu stekli formalno medresansko obrazovanje, te se nisu umjeli koristiti naslijeđenim knjigama koje su bile na orijentalnim jezicima. To je, vjerovatno, glavni razlog što ova vrijedna porodična biblioteka nije sačuvana u krugu porodice, već je na razne načine (prodajom ili poklonom) ustupana bibliotekama i naučnim institucijama u BiH.

Zavičajni muzej u Gradačcu je otkupio od Asima Muftića sve knjige u njegovom posjedu. Od tih knjiga formirana je 1974. godine orijentalna zbirka pri Zavičajnom muzeju u Gradačcu. Jedan dio knjiga poklonjen je biblioteci Svirac medrese u Gradačcu, koje se čuvaju u Medžlisu Islamske zajednice Gradačac. U Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci u Sarajevu, kako tvrdi Ljubinka Bašović, nalazi se najveći dio porodične biblioteke Muftića, preciznije hafiza Ahmeda Hilmi ef. Muftića.⁶

Nepoznat broj knjiga iz ove biblioteke nalazi se i u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu. Zasiurno, jedan manji broj knjiga nalazi se i kod privatnih lica u Gradačcu.⁷

3. Knjižni fond biblioteke

Na temelju danas dostupnih relevantnih znanstvenih spoznaja, predmetom ovog rada je samo dio knjižnog fonda ove biblioteke i to onaj dio koji se nalazio kod Asima Muftića i od kojeg je, nakon otkupa, ustanovljena orijentalna zbirka pri Zavičajnom muzeju u Gradačcu. Ostali knjižni fond koji popunjava bibliotečke fondove naprijed navedenih institucija i biblioteka, o kojima postoje navodi u literaturi, a koje su mogle propasti zbog ratnih dještava u toku 1992-1995. godina, zbog složenosti i rasutosti po raznim gradovima i institucijama, zahtijevaju posebnu elaboraciju, istraživanje i validnu obradu u narednom periodu.

U posjedu Asima Muftića našlo se 47 štampanih knjiga, 4 rukopisna kodeksa i 20 dokumenata. Procjenu vrijednosti ovog dijela fonda biblioteke i dokumenata izvršili su 1974. godine naši poznati stručnjaci Mehmed Mujezinović i Mahmut Traljić. Oni su mišljenja da „navedeni materijali u ovom zapisniku imaju kulturnu i historijsku vrijednost za grad Gradačac, jer se odnose na ovo mjesto i ljude iz njega. Posebno su vrijedni dokumenti koji se odnose na hadži hafiza Ahmeda ef., njegova sina hafiza Ahmeda Hilmi ef. i druge članove ove porodice, a koji su u svoje vrijeme igrali značajnu ulogu u životu Gradačca, naročito u prosvjetnom i kulturnom životu ovog grada“.⁸

6 Ljubinka Bašović, *Biblioteke i bibliotekarstvo u BiH 1918-1945*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1986, str. 379 i 381

7 U Gazi Husrev-begovoj biblioteci nalazi se jedan rukopisni kodeks Madžmu'a lata'if pod br. R-8981, a Adem Hadžić iz Gradačca posjeduje neke knjige. Vidi: Adem Hadžić, nav. čl., str. 172 i Ahmed Mehmedović, nav. čl., str. 89-90.

8 Uz prisustvo Sadika Šehića, tadašnjeg predsjednika Izvršnog odbora Zajednice za kulturu Skupštine općine Gradačac, pregled materijala (knjige i dokumenti) koji se nalazio u posjedu Asima Muftića izvršili su 14. i 15. novembra 1974. godine Mehmed Mujezinović, tadašnji stručni savjetnik - orijentalista Zavoda za zaštitu spomenika kulture BiH, i Mahmut Traljić, tadašnji viši bibliotekar i načelnik odjeljenja za rijetke knjige i rukopise Narodne i univerzitetske biblioteke BiH u Sarajevu. Pregledano je 4 rukopisna kodeksa, 47 štampanih knjiga i 20 raznih dokumenata. Oni su predložili da se pregledani materijal treba sačuvati kao cjelina i da ga treba zadržati u Gradačcu kao kulturnu i historijsku vrijednost. Novčana vrijednost knjiga je 5.000 dinara. Na tu inicijativu Zavičajni muzej u Gradačcu otkupio je navedeni materijal i formirao orijentalnu muzejsku zbirku. O ovom pregledu izviješteno je i u Oslobođenju, od 27. 11. 1974. godine, u članku S. Imamovića - Rukopisi stari 214 godina. Vidi, Zapisnik o stručnom pregledu starih rukopisa

Inače, privatna / porodična biblioteka Muftića sastojala se od štampanih knjiga, rukopisa i raznovrsnih dokumenata (berati, dekreti, izjave, dozvole) na sva tri orijentalna jezika: arapskom, tursko-osmanskome i perzijskom. Od posebne kulturno-historijske vrijednosti su rukopisi i dokumenti. Najstariji rukopis datira iz 1172 / 1758-59., najstariji dokument iz 1270 / 1854., a najstarija štampana knjiga iz 1221 / 1806-07. godine.

Putopis na hadž i komentar Bejdavijinom tefsiru Kur'ana, kao originalni radovi gradačackog muftije hadži hafiza Ahmed ef., bila su najznačajnija djela ove biblioteke. Na veliku žalost, djela su zagubljena.

Najveći broj knjiga i rukopisa, što je potpuno razumljivo, tretira islamistiku i orijentalnu lingvistiku, a manji broj filozofiju, tesavvuf i druge znanosti. Dokumenti se odnose na reguliranje statusnog položaja članova porodice Muftić. U nastavku slijedi kraći prikaz ovdje razmatranog knjižnog fonda sa latiničnom transliteracijom originalnih naslova knjiga na orijentalnim jezicima.⁹

3.1. Rukopisne knjige

3.1.1. Prvi kodeks

Ovaj kodeks ili ma'ûmu'a sadrži dva rukopisa:

Šarô qawa'id al-'irâb.

Prepisivač je Salih, sin Ahmeda iz Lokvine (Lukavac) 1174 / 1760-61.¹⁰ Pismo prijepisa je nesh-talik.

Haèa kitâbu qawa'id al-'irâb.

Nema imena prepisivača niti godine prijepisa. Pisana je nesh-talik pismom. Nisu navedeni brojevi stranica. Oba rukopisa odnose se na gramatiku arapskog jezika.

3.1.2. Drugi kodeks

Sastavljen je od pet kraćih rasprava koje tretiraju razne islamske teme:

Risâla fî ad-du'ân.

Rasprava o duhanu od Ebu Bekr Muhammad ibn Hamza Fenarije. Sadrži četiri stranice teksta.

Risâla fî haqqi ôadaqati al-ûâriya min amâl al-ôayrât.

Rasprava o uvakufljenju. Jedna stranica teksta. Autor nepoznat.

Risâla fî aô-ôadaqâti.

Rasprava o milostinji. Četiri stranice teksta. Autor nepoznat.

Risâla fî ôaqqi ramañân.

Rasprava o mjesecu ramazanu. Nepoznat broj stranica i autor.

Risâla fî tarhîbi ittibâ'i aš-šaytâni.

Rasprava o zabrani slijeđenja šejtana. Tri stranice teksta. Autor nepoznat.

3.1.3. Treći kodeks

Treći kodeks sadrži tri rasprave:

Risâla fî bayâni masâ'il.

Rasprava o nekim pitanjima Poslanika. Devet stranica teksta. Autor nepoznat.

i knjiga, kao i djela koje se nalaze u vlasništvu Asima Muftića, Gradačac, 15. novembar 1974. Kopija ovog Zapisnika nalazi se u Arhivi Medžlisa IZ-e Gradačac, a ustupio ju je Sadik Šehić. Ovaj zapisnik je i osnova ovog rada. Skoro sve štampane knjige i danas se nalaze u Zavičajnom muzeju, treba utvrditi da li se među postojećim rukopisima nalaze i ova 4 rukopisna kodeksa, ali niti jedan dokumenat nije sačuvan.

⁹ U ovom radu korištena je njemačka tzv. ZDMG transkripcija.

¹⁰ Prvi broj označava godinu po Hidžri (hidžretsku godinu), a drugi broj iza kose crte godinu po gregorijanskom kalendaru.

Risâla fî ibââli qawli man idda'â ôayata Ōidr.

Rasprava o pobijanju mišljenja da je Hidr živ. Četiri stranice teksta. Autor nepoznat.

'Ajniyawa rasprava o zabrani pušenja duhana. Sedam stranica teksta. Prepisano 1176 / 1762-63. god.

3.1.4. Četvrti kodeks

U ovom kodeksu obrađeno je osam islamskih tema:

Aûala al-wasa'il as-sâ'ilin li wazâ'if al kalâm.

Djelo o islamskoj dogmatici. Autor nepoznat. Prepisano je 1176 / 1762-63. u gradu Kajsar, selo Mandžesun. Prepisivač je Muhammad ibn Mustafa. Djelo je nedovršeno. Knjigu je uvakufio Halil, sin Hasanov.

Manâiq. Logika. Nema drugih podataka.

Šarō manâiq. Glosa na Manâiq. Nema drugih podataka.

Ōusayniya. Komentar Taškupri-zade. Nema drugih podataka.

Matn Taškupri-zade (Risâla fî 'ilm al-adab).

Rasprava o etici. Prepisano je 1175 / 1762-62. Nema drugih podataka.

Gramatika arapskog jezika. Autor Muhammad ibn Husejn Behsenija (Munla Omer zade). Prepisivač je Muhammad ibn Mustafa. Godina prijepisa je 1172 / 1758/59.

Uôuô al-manâr. Osnove fikha. Prepisao Muhammad b. Mustafa Čankari godine 1175 / 1762-62.

Nepoznato o čemu djelo govori. Nije dovršeno. Prepisao Muhammad b. Mustafa u gradu Čankari godine 1175 / 1762-62.

3.2. Štampane knjige

Knjige iz ove biblioteke obrađivale su, u najvećoj mjeri, jezičke i islamske teme, a vrlo rijetko ostala znanstvena područja. Područje orijentalnih jezika tretira 17, islamistike 18, filozofije, tesavvufa i logike 3, a ostala znanstvena područja 9 knjiga. Slijedi sažet prikaz knjiga po znanstvenim područjima.

3.2.1. Orijentalni jezici

3.2.1.1. Ōāšiya Sayyid 'alâ al-muāāawal (Talêtō al-miftâō)

Komentar arapskoj gramatici al-Muāāawal (Talêtō al-miftâō). Štampan u Istanbulu 1289 / 1872.

3.2.1.2. Lugati 'uimaniyya

Rječnik turskog jezika, svezak prvi i drugi. Štampan u Istanbulu 1286 / 1869-70. godine.

3.2.1.3. Sailakûti 'ala at-taôawwurât

Djelo o arapskoj lingvistici. Napisao Abdulôakim b. Šamsuddin al-Hindî as-Sailakûti, umro 1067 / 1657.

3.2.1.4. Mulâ Ūâmi ala al-Kâfiya

Djelo o arapskoj sintaksi. Napisao Ūâmi (Abdurraōmân b. Aōmad). Štampano u Istanbulu 1293 / 1876. godine.

3.2.1.5. Tuôfa al-'awâmil

Djelo o arapskoj gramatici. Štampano u Istanbulu 1256 / 1840/42. Knjigu je uvakufio hafiz Ahmed, sin hafiza Osmana.

3.2.1.6. Muêtaôar at-taôrîf li Sa'duddîn

Djelo o arapskom jeziku, autor Sa'duddîn. Štampano u Istanbulu 1253 / 1837/38. Knjigu je uvakufio hafiz Ahmed, sin hafiza Osmana, a kupio je od izvjesnog Selim-efendije.

3.2.1.7. Ōāšiya 'Abdilgafûr(Ōāšiya al-Ūâmi)

Djelo o arapskoj gamatici, autor ‘Abdulgafūr (al-Ūāmī). Štampano u Istanbulu 1283 / 1866., u štampariji Muharema Bošnjaka.

3.2.1.8. ‘lôâm ala al-ûâmī

Djelo o arapskoj gamatici. Autor ‘lôâmuḍḍīn. Štampano u Istanbulu 1259 / 1843. U knjizi stoji bilješka da ju je kupio i uva-kufio hafiz Ahmed iz Gradačca.

3.2.1.9. Ōāšiya ala al-muāawwal li Ōasan Čalabi

Glosa Ōasana Čalabija djelu al-Muāawwal o arapskoj gramatici. Štampano u Istanbulu 1853/54.

3.2.1.10. Tuōfa šarō ōayāti (fī lugat al-fārisi)

Djelo je o gramatici perzijskog jezika. Štampano u Istanbulu 1266 / 1849/50. Zabilješka da je knjiga vakuf Hatidže, kćeri Hasanove.

3.2.1.11. Sailakūtī ala al-ēayālī

Djelo o gramatici arapskog jezika (rasprave i komentari). Štampano u Istanbulu 1285 / 18/68-69.

3.2.1.12. Mawḍū‘āt al-‘ulūm li Taškupr-zade

Leksikon nauka, svezak I-II, Istanbul, 1313 / 1895. Autor Taškupr-zade.

3.2.1.13. Tarûama‘i lugāt Behâuddīn

Djelo o jeziku, vjerovatno višejezički riječnik. Napisao Behâuddīn. Štampano u Istanbulu 1330 / 1911-12.

3.2.1.14. Burhāni qā‘i tardžamasi

Prijevod perzijskog riječnika na turski jezik, svezak prvi i drugi, dodatak, Istanbul, 1287 / 1870.

3.2.1.15. Sailakūtī ala al-muāawwal

Sailakūtījev komentar djelu al-Muāawwal o gramatici arapskog jezika. Istanbul, 1241 / 1825-26.

3.2.1.16. Ōāšiya Desuki ala at-talêṭō

Glosa Desukija djelu at-Talêṭō o arapskom jeziku, svezak prvi i drugi. Istanbul, 1290 / 1873-74.

3.2.1.17. Ōāšiya aṭ-ōugrā li Sayyid Šarīf ala taēīr al-qawā‘id

Glosa Sayyid Šarīfa o arapskom jeziku. Istanbul, 1307/1889-90.

3.2.2. Islamistika

3.2.2.1. Ūalā al-qulūb li Bargiwi

Djelo o islamskoj vjeronauci, nema godine i mjesta štampanja.

3.2.2. 2. Ūamāl ala al-ūalāl

Djelo sa komentarima pojedinih dijelova Kur’ana, bez godine izdanja, vakuf Mula Bekira Kurbašića.

3.2.2.3. Mašāhiru aṭ-ēābi kuzin

Biografija drugova Allahovog Poslanika, a.s. Štampano u Istanbulu 1323 / 1905.

3.2.2.4. Tarikati muhammedije terdžemesi

Djelo o islamskom moralu. Štampano u Istanbulu 1290 / 1873.

3.2.2.5. Šarē ēadīī al-arba‘īn li Ismā‘īl Haqqi Bursawī

Komentar 40 hadisa. Štampano u Istanbulu 1253 / 1837-38.

3.2.2.6. Šarē šamā‘il aš-šarīf

Komentar djelu Šamā‘il, o Muhammadu, a.s. Štampano u Kairu 1250 / 1834-35.

3.2.2.7. Šarê duriyakta

Komentar vjeronaučnom priručniku Duriyakta. Štampano u Istanbulu 1282 / 1865-66.

3.2.2.8. Muõammadiyya

Islamska moralka u stihu. Štampano u Istanbulu 1289 / 1872.

3.2.2.9. Mir'ât al-uôûl

Osnove šerijatskog prava, svezak prvi i drugi. Štampano u Istanbulu 1310 / 1892-93.

3.2.2.10. Šarõ Pendi Attar

Komentar djela Pendi Attar o islamskom moralu. Istanbul, 1250 / 1834-35.

3.2.2.11. Ad-durar al-muntaâabât al-maniúra fi iôlâô al-galaâât al-mašhúra

Djelo o raznim islamskim temama ibadet, akaid, jezik, itd. Istanbul, 1221 / 1807-08, autor Muhamed Salih ef.

3.2.2.12. Ôalabi ôagîr tardžamasi

Djelo o islamskom obredoslovlju. Štampano u Istanbulu, u štampariji Muharema Bošnjaka 1289 / 1872.

3.2.2.13. Šarõ Muharram-efendi

Komentar Muharram-efendi o islamskom moralu, svezak II. Štampano u Istanbulu, u štampariji Muharema Bošnjaka 1283 / 1866-67.

3.2.2.14. Tarikati muhammediyye

Djelo obrađuje razne islamske teme iz oblasti historije islama, morala, razne ilahije i kaside, itd. Štamparija Muharema Bošnjaka, Istanbul, 1297 / 1870-71.

3.2.2.15. Farâ'în al-fawâyid fi bayân al-'aqâ'id

Djelo o islamskoj dogmatici. Istanbul, 1230 / 1814-15. Vakuf Husejina, sina Mustafina.

3.2.2.16. Hizb al-aëam

Djelo o islamskim molitvama (molitvenik). Istanbul, 1262 / 1845-46.

3.2.2.17. Šarõ dalâ'il al-êayrât li Dâwúd Muõmmad-efendi

Djelo o Allahovim poslanicima i drugim islamskim temama, autor Dâwúd Muõmmad-efendi. Istanbul, 1254 / 1838.

3.2.2.18. Tarûma'i tibjân

Prijevod na turski jezik tefsira Kur'ana Tibjân, svezak 1-4, Istanbul, 1283 / 1866-67.

3.2.3. Filozofija, logika i tesawwuf

3.2.3.1. Fî al-ôikma

Filozofsko djelo. Istanbul, 1309 / 1891-92.

3.2.3. 2. 'Ilm al-êikma

Djelo iz oblasti fizike. Istanbul, 1308 / 1890-91.

3.2.3.3. Matn awrâd al-mawlawiyya

Priručnik za obrede sufijskog mawlawiyyskog reda, Istanbul, 1283 / 1866-67, štampano u štampariji Muharema Bošnjaka.

3.2.4. Ostale znanosti

3.2.4.1. 'Aûâ'ib al-muaïïar wa garâ'ib an-nawâdir

Historijsko djelo o značajnim ličnostima. Istanbul, 1256 / 1840-41.

3.2.4.2. Mawdú'ât al-'ulûm li Taškupr-zade

Leksikon znanstvenih tema iz raznih znanosti (tematski indeks), svezak prvi i drugi. Istanbul, 1313 / 1895.

3.2.4.3. Qâmús al-'alâm

Historijsko-geografski leksikon (mjesto, zemlje, ličnosti), autor Šamsuddîn Sâmi. Štampano u Istanbulu, 1306-1316 / 1888-1898.

3.2.4.4. Karaûöz

Radi se o nekom romanu, autor Sami. Istanbul, bez godine izdanja.

3.2.4.5. Muñâfa'a wa muqâbala

Zbog nemogućnosti uvida u djelo sadržaj je nepoznat. Štampano u Istanbulu 1300 / 1882-83.

3.2.4.6. Kitâb al-imtiôân

Zbog nemogućnosti uvida u djelo sadržaj je nepoznat. Istanbul, 1270 / 1853-54.

3.2.4.7. At-tawñîô wa at-talwîô

Zbog nemogućnosti uvida u djelo sadržaj je nepoznat, svezak prvi i drugi. Istanbul, 1283 / 1866-67.

3.2.4.8. Inšâ Hejret-efendî

Uzorci službenih pisama, autor Hejret-efendija. Kairo, 1242 / 1826.

3.2.4.9. Karl Paul Gaspari, Gramatik der Arabischen Schprache, Lajpcig, 1859.

4. Dokumenti

Dokumenti reguliraju statusne i druge odnose pojedinih članova porodice Muftić. Svi ovi dokumenti, koji se navode u spomenutom Zapisniku i koji su se nakada čuvali u Zavičajnom muzeju u Gradačcu, zagubljeni su i ostaje obaveza da se istraži da li se, eventualno, nalaze u drugim bibliotekama i institucijama u Bosni i Hercegovini. Prvo navodimo dokumente koji se odnose na gradačackog muftiju, zatim Ahmeda Hilmi ef. i na kraju na ostale članove porodice.

4.1. Gradačacki muftija hadži hafiz Ahmed ef. Mulaibrahimović (Svirac)

4.1.1. Izunama Muhammeda Saduddina, šejhu-l-islama, od 5. rebiu-l-evvela 1275 / 1858.

Muhammed Saduddin, šejhu-l-islam sa sjedištem u Carigradu, izdao je dozvolu hadži hafiz Ahmed ef. za vršenje muftijske dužnosti u Gradačcu.

4.1.2. Berat izdat u Carigradu 1274 / 1857-58. godine

Ovim beratom hadži hafiz Ahmed ef. Muftić, muderris u Gradačcu, određuje se za vršenje dužnosti šejha nakšibendijskog reda.

4.1.3. Berat od 14. radžaba 1270 / 1854. godine

Hadži hafiz Ahmed ef. Muftić postavlja / imenuje se za hatiba u Svirac džamiji u Gradačcu.

4.1.4. Vakufnama hadži hafiza Ahmed ef. od 15. zu-l-hidždže 1283 / 1867. godine

Sve svoje knjige h.hfz. Ahmed uvakufio je za Svirac medresu u Gradačcu. Vakufnama sadrži popis uvakufljenih knjiga po naslovima i autorima.

4.1.5. Izjava hadži hafiz Ahmed ef. od 15. zu-l-hidždže 1296 / 1879. godine

Ovom potpisanom izjavom h.hfz. je odredio sina hafiza Ahmeda za skrbnika malodobnoj braći.

4.1.6. Izunama od rebiu-s-sani 1292 / 1875. godine

Odobrio je vjenčanje Hatidže, kćerke hafiza Osmana iz Gradačca, za svog sina hafiza Ahmeda.

4.1.7. Vakufnama hadži hafiz Ahmed ef. od 7. safera 1286 / 1869. godine

Hadži hafiz Ahmed ef., muftija i muderris, uvakufio je za potrebe Svirac džamije jednu kuću u mahali Svirac i dva dućana u Modriči. Prihodi od ovih vakufskih dobara imadu se trošiti za popravke džamije, osvjetljenje i plaćanje mujezina.

4.1.8. Izjava hadži hafiz Ahmed ef. od 1296 / 1879. godine

U ovoj izjavi on izjavljuje da je učio u Muradiji medresi u Gradačcu pred muderrisom šejh hadži Hasan ef. Muslimovićem. Nakon svršetka nauka i dobivanja idžazeta od muderrisa hadži Hasan ef. predavao je u Svirac medresi. Navodi da je pred njim medresu završio njegov sin Ahmed.

4.1.9. Dokument iz 1276 / 1859-60. godine

U dokumentu su navedne prinadležnosti / primanja h.hfz. Ahmed ef.

4.1.10. Popis ostavštine Muftića od 1883. godine

Nakon što je h.hfz. Ahmed ef. umro 1883. godine sastavljen je popis ostavštine porodice Muftić.

4.2. Ahmed Hilmi ef. Muftić

4.2.1. Dozvola za učenje virda od 19. ševvala 1301 / 1884. godine

Dozvolu je izdao Hazim ef. Korkut. Na temelju nje hfz. Ahmed Hilmi je mogao učiti u njoj navedene vird.

4.2.2. Idžazet za učenje Dalail al-hajrat iz 1301 / 1884. godine

Hafiz Ahmed Hilmi ef. ista osoba kao gore odobrila je da može učiti zbirku molitvi / dova pod gore navedenim naslovom.

4.2.3. Dokument o skrbništvu iz 1884. godine

Hafiz Ahmed Hilmi postavljen je za skrbnika svojoj malodobnoj braći Muhammedu i Abdulkadiru.

4.2.4. Izjava hafiza Ahmeda Hilmi od 2. zu-l-kade 1321 / 1904. godine

U izjavi je istaknuo da je islamske nauke izučavao pred svojim ocem. Izjava je ovjerena od strane Ulema-medžlisa i Vakufske direkcije u Sarajevu.

4.2.5. Dekret Ulema-medžlisa iz 1919. godine

Ovim dekretom hafiz Ahmed Hilmi postavljen je za imama, hatiba i vaiza u džamiji Husejniji u Gradačcu.

4.2.6. Tevdžihnama od 8. džumade-s-sani 1306 / 1889. godine

Odnosi se na određivanje sredstava za obavljanje muderiske dužnosti u Svirac medresi.

4.2.7. Dokument o ostavinskoj raspravi i skrbništvu

Hafiz Ahmed Hilmi postavljen je za skrbnika svojoj malodobnoj baći. Nema godine nastanka ovog dokumenta.

4.2.8. Ukaz o odlikovanju hadži hafiza Ahmeda

Nema podataka od koga je, kada je dodijeljen i kakvo je bilo obrazloženje.

4.3. Ostali Muftići

4.3.1. Dekret Ulema-medžlisa iz 1904. godine

Hafiz Hasib ef. Muftić postavljen je za imama i hatiba Svirac džamije umjesto svog oca hafiza Ahmeda Hilmi ef. Muftića.

4.3.2. Potvrda o vjenčanom mehu od 17. redžeb 1323 / 17. 9. 1905. godine

Potvrda se odnosi na vjenčani mehur koji je odredio hafiz Hasib ef. svojoj ženi prilikom vjenčanja. Nema detaljnijih podataka.

ZAKLJUČAK

Na području Gradačca bilo je više privatnih / porodičnih i javnih biblioteka. Bile su poznate biblioteke Murat-kapetana i hadži Bećir-bega Gradašćevića, Mulaibrahimovića-Muftića, a u novijem razdoblju porodica Imamović, Hodžić, Muhameda-Bege Gradašćevića i dr. Osim porodičnih, postojale su i dvije biblioteke javnog karaktera: školska biblioteka Svirac medrese i javna biblioteka Fadil-paše Šerifović. Privatna biblioteka Mulaibrahimovića-Muftića, koju je osnovao muftija hadži hafiz Ahmed ef. Mulaibrahimović (Svirac) odigrala je veliku ulogu u kulturnom i vjersko-prosvjetnom životu gradačaćkih muslimana i šire okoline, posebno muderrisa, učenika medresa, imama, hatiba i muallima. Sačinjavale su je knjige na orijentalnim jezicima i dokumenti. Ovim radom akademskoj zajednici i široj javnosti prezentiran je dio iz nekada bogate knjižne riznice tretirane biblioteke. Velika je šteta što nije sačuvana i ostala u Gadačcu i što su izgubljeni njezini rariteti od neprocjenjive kulturne i historijske vrijednosti, originalni radovi gradačaćkog muftije: Putopis na hadž i Komentar Kur'ana, kao i dokumenti koji su se odnosili na članove porodice Muftić. Jedan od budućih izazovnih istraživačkih poduhvata, koji se nameće istraživačima i znanstvenicima, bit će provjera da li se neke od zagubljenih knjiga ili dokumenata nalaze u drugim bibliotekama u BiH. Poslije Drugog svjetskog rata njezin knjižni fond prešao je, na razne načine, u fondove orijentalnih zbirki drugih biblioteka i ustanova u Bosni i Hercegovini. Na taj način i u izmijenjenoj formi produžen je život ove biblioteke, čije se knjige i danas koriste u znanstvene svrhe. Današnje generacije duguju trajnu zahvalnost i dužno poštovanje i sjećanje na njezinog osnivača, gradačaćkog muftiju Ahmed ef. i ostale članove porodice Muftić.

Kur'an 1755/56.g.